

Dewrêse Evdî Destanı

Papatyakütüphanesi yayını

Dewrêşê Evdî

Dewrêşê Evdî Destanı, Mem û Zîn ve Sîyabend û Xecê Destanları kadar Kürtlerin bilinen ve her yerde söylenen, en yaygın ve ünlü destanıdır. Dewrêşê Evdî Destanı'nda, başat olarak gerçek olaylar ön plandadır. Diğer iki destanda ise mitolojik unsurlar daha fazladır.

Dewrêşê Evdî Destanı iki bölümden oluşmaktadır:

A) Birinci bölümde; aşiretler ve yapısı, ilişkileri, töreler, yiğitler, yerel çatışmalar, coğrafya, göçerlik, olaylar, aşklar, yaşam tarzı anlatılır. Esas olay; Kürt aşiret sınırını ihlal ederek Milî Kürt Aşiret Konfederasyonuna ait su ve otlaklara elkoymak isteyen Arap Şemar ve Gesan +Türkmen Aşiretler Birliği ile Milan Konfederasyonu arasında Viranşehir dolaylarında bir savaş olmuştur. Milan kuvvetlerinin komutanı Dewrêşê Evdî, bu büyük savaşta şehit düşmüş ve fakat Arap-Türkmen aşiret birliği yenilip dağılmıştır. 1780-1800(?) tarihlerinde vuku bulan bu savaşla güneyde Kürt Dağı (Çiyayê Kurmênc-Suriye) ile Musul hattındaki Kürdistan sınırı çizilmiş ve süreç içinde varlığını korumuştur.

Düşman aşiretler tarafından tehdit mektubu gelip, onlar savaş konumunu alınca, Zor Temir Paşa, zora düşer. Bu savaşta komutan olacak kişiye; kızı Edul'u vereceğini, otağının yanında ona 16 direkli bir otağ açacağını, dünya malına doyuracağını, savaş için istediklerini temin edeceğini ilan eder. Bu amaçla yapılan toplantılarda Edul, Kürt geleneğine göre tüm güzelliğiyle süslenir, takılarını takar. Bu haliyle Edul, yere inmiş bir peri gibidir.

Edul; Paşanın/babasının divanında "Şart Kahvesi"ni, farfuri (seramik) fincanı, altın tepsi üzerinde, divandakilerden her birinin önünde tutmakta, almayınca yanındakine sunmaktadır. Ama ne çare, fincanı alacak yiğit meydana çıkmamaktadır.

Bunun üzerine Zor Temir Paşa, Yezidi Şarki aşiret Reisi Dewrêş ile Sadun'un babası Evdê Milhım'a mektup gönderir, her iki oğlunu ve Şarki yiğitlerini Milan Divanına yardım için göndermesini ister.

Dewrêş, kardeşi Sadun ve diğer Şarki yiğitleri, Paşanın Divanına geldiler. Evdê Milhım, Omer Ağayê Şerki yiğitlerinin ardından divana girdiler.

Dewreş ile Edul arasındaki aşk ilişkisi açığa çıkınca ve babası Evdê Milhım, Dewrêş için Edul'ü Paşadan isteyince, Milan içinde huzursuzluk olmuştu. Şarkiler Yezidi ve Milanlar müslümandı. İnançlara göre böyle bir evlilik kabul görmemişti. Tehlikeyi haber alan Şarkiler, Sincar Dağları'na çekilmişlerdi. Buna rağmen, Paşanın daveti ve mektupta belirtilen Milan toplumunun ve topraklarının tehlikede olması üzerine, Milan Reisi Zor Temir Paşanın Divanına gelmişlerdi. Zor Temir Paşa, kahveciyi çağırdı, ağır/okkalı üç kahve yapmasını istedi, "birisi bana, ikisi de Şarki kardeşlerime, Evdi ile Omer Ağayê Şerki için" dedi. Bunlar kahvelerini içtiler, konuşmalar oldu.

Çok geçmedi Edul, elinde altın tepsi üzerinde "Şart Kahvesi"yle divana girdi. Önce Milanlara sundu, alan olmadı. Edul Dewrêş'in önünde durdu, kalbinin çarpıntısı, göğsünün üstündeki altınların ses vermesiyle işitiliyordu. Dewrêş Divana karşı konuştu, ayağa kalktı ve "Şart Kahvesi"ni bir dikişte içti, Edul'ü yanağından öptü. Bir kıyamettir koptu, Dewrêş Edulê'nin ardından Divandan çıktı.

Milan komutanı, Paşanın halifesi, Edulê'nin nişanlısı belli olmuştu.

Dewrêş için Divan'ın yanında hemen otağ kuruldu, yiğitler toplandı, savaş hazırlıkları tamamlandı.

Edul, ölümün mukadder görüldüğü bu savaşa Dewrêş'in katılmasını istemez, ama

Dewrêş bunu kesinlikle red eder. Kürt topraklarının işgale uğrayacağına dövüşerek ölmenin daha doğru, daha üstün ve buna mecbur olduğunu söyler. Dewrêş, Edulê'yi selamlayarak atını-Hedbanı savaşa gitmek üzere berriye-ovaya sürer.

Destanın bu bölümünün sonunda; "Şart Kahvesi"ni içip Milan Paşasına damat ve vekil olacak yiğit/komutan Dewrêşê Evdî, savaş meydanında, atının ayaklarının köstebek tarlasında kırılmasıyla ağır yaralanır ve sonra şehit düşer.

B) Destanın ikinci bölümünde konu; Dewrêşê Evdî ile Milan Reisi Zor Temir Paşanın kızı Edulê arasındaki âşk/ağıt'tır.

Milan hawarı/destek kuvvetleri, savaş alanına geldi. Kıyametin koptuğunu gören karşı güçler, savaş alanını terk ederek bölgeden kaçmışlar ve kalanlardan direnenler kırılmışlardı, gerisi teslim alınmışlardı.

Edulê, babası Zor Temir Paşa'nın kuvvetleriyle birlikte savaş meydanına geldi. Edul, Dewrêşi ağır yaralı olarak gördü ve başını dizinin üzerine koyarak ona ağıt yaktı.

Destanın bu bölümünün adı "Delal", "Delalê Mala Bavê min", "Delalê Dewrêş"tır.

***

İki Dewrêş figürü vardır

Destanın her iki bölümü, yüksek ve akıcı bir Körtçe ile söylenmekte, yaşamın tüm halleri ve toplumun tüm renkleri, savaş oyunları ve sevgi halleri, edepli bir anlatımla, makamla söylenmektedir.

Dewrêşê Evdî; milli bilince ermiş, bu uğurda şehit düşmüş, örnek, birincil bir Kört yiğididir. Kendisi Kürdistan için, Kört ve Kürdistanî'ler için şehit olmuştur. Dillere destan ve gönüllere sultan olmuş bir kahramandır. Kört bilinçlenmesinde ve mücadelesinde Dewrêş bir ışıktır. Bilinç düzeyi, Kört Mirliklerinin önünde ve üstündedir. Onların rekabetleri ve kavgaları, farklı inançların olması Dewrêşi engellememiştir. Kört olmanın bilinci, bunu yaşamının heyecanı ve kararlılığı, Dewrêşin ruhunu sarmış ve onu ölümsüz kılmıştır.

***

Ben mesleğim gereği anatomi biliyorum, farklı bakış açılarından görünümü algılıyorum. Ama ben ressam ve heykeltçi değilim. Fakat kafamda, gönlümde birçok Dewrêş ve bu destanın görüntüleri yer alıyor. Kört kültüründe büyüdüm ve yaşıyorum, destanı da biliyorum. Hayalimdeki görüntüleri aktarmak istiyorum.

Dewrêş, destan kahramanıdır, birlik, kararlılık ve sebatın, azmin adıdır. Dewrêş, kendi değerleri ve inancı kadar, milli unsurlara da sahiptir. Bu nedenle Kürt mücadele tarihinin bir sembolüdür. Dewrêş bir avluya, bir köye sığmaz. Onun yeri ve heykelin kaidesi tüm Kürdistan'dır. Milli bilince varmış, bunun için savaşmış, şehit düşmüş bir yigittir.

İki Dewrêş figürü vardır. Birincisi egit/kahraman bir savaşçıdır. İkincisi de Mili Paşasının kızı Edulê'yi seven bir genç. Edulê, babasının komutasındaki yardım kuvvetleriyle savaş meydanına gelmiştir. Savaş meydanında Dewrêş'i ağır yaralı bulmuş ve başını dizinin üzerine koyarak, "Baba evimin Delalı", "Delalê mala bavê mın", Delalê dilê min" diyerek, ona ağıt yakmıştır.

Asıl olan, cengâver, Dewrêş figürü/karakteridir.

***

Bu nedenle; "Dewrêşê Evdî" için, park içinde heykel yarışma projesinin açılmasını, bir müteşebbis heyeti ile jürilerin oluşmasını, yarışma koşullarının saptanmasını ve ilanını öneriyorum. Dewrêş'in, Kürt mücadele tarihi içindeki yeri nedeniyle Diyarbakır, Urfa, Viranşehir belediyelerini bu projeye talip olmaları için favori görüyorum.

Zaman içindeki gözlem ve duyularımızla bu yönde bir ihtiyacın olduğu anlaşılmiştir. Dewrêş'in Malbatı (ailesi) olan Pêpan Ailesi'nin ileri gelenlerinin böyle bir projeye meyilli oldukları bilinmektedir.

***

2. Dewrêş - Beden ve Giyim: Kişi olarak atletik yapıda, 25-30 yaşlarında, 175-185 cm boyundadır. Saçı, kaşları gürdür, siyah-kahverengidir. Bıyıklıdır, üst dudağı doldurur ve biraz aşağı doru sarkar yani ağzı mühürler, uçları sivri, yanak ortasına kadar gelir, yukarı doğru oval kıvrımlıdır. Favorisi kalındır. Sakalı tıraşlıdır, alını açık ve geniştir. Dudakları iri ve etlidir, tam kapanır. Hafif açık olması halinde dişleri görünmez. Yüzü uzun-yuvarlak arasındadır. Gözleri iri ve ceylanîdir/sihirlidir. Kolları etlidir, elleri iri, parmakları uzundur. Üzerinde zırh vardır, zırhın düğmeleri-kopçaları polattandır. Başında miğferi vardır. Miğferin etrafı Gevezî (kahverengi, kurmay kırmızısı renkleri karışımı, önderlerin başlık rengi) bir şar/puşî ile sarıdır. Puşinin akıtmaları(rêşî), kaşlarının üzerine kadar iner, ötesi enseye ve omuzlara, giyilmiş orta uzunlukta toprak rengindeki kaftanın yahut varsa yüz-boyun zırhının üstüne düşer. Kaftan, atın sağrısını kapatır ve kuyruğa kadar gelir. Kaftan geniş durur, kolları geniştir, boyun- göğüs kısmında-kol ağzında biyesi vardır. Üzerinde yukardan aşağıya bir cm eninde çizgiler bulunan bir şalvar giymiştir. Şalvarın cepleri biyelidir. Şalvarın paçası çizmenin içindedir. Çizmenin ucu sivridir. Dewrêşin belinde, geniş enli renkli bir kuşak sarıdır, önde işlemeli bir hançer kabzası görünmektedir.

Dewrêş; at üstünde dik, heybetli, kararlı, ileriye bakan bir duruştur. At-eğer üstünde değil de sanki hükümdar kürsüsünde oturmaktadır. At ve Dewrêş birbirini tamamlar.

Dewrêşin kol ve gövde duruşu ile elindeki silahlar, davranmasına göre değişir, renkleri.

3. Silahları: Rım-mızrak, gürz-şeşper, kalkan, kılıç:

Mızrak oniki boğumludur, yaklaşık oniki karış. Üç kısımdır, her kısım ayrı renge boyanmış da olabilir. Mızrağın kulpunda üç kızın saç lüleleri asılıdır, onlarla süslüdür. Bunlar yiğidin şanıdır, onun flamasıdır. At üstünde mızrak; sağ elde, hançer gibi kavranır, istinadı ve özensideki yeridir. Mızrak dik durur, hafif öne dışa eğiktir. Bu yürüyüş halidir. Saldırı zamanında atlı ata kapaklanır, başını atın başı hizasında - üstünde tutar, mızrak atın kulakları arasından yukarda ve ileri doğrudur, sağ elle tutmuştur ve koltuk altındadır. Elde vuracağı veya savuracağı zaman duruş alınır. Ata kapaklanarak hedef küçültülür.

Mızrak uçları sert metalden yapılmıştır ve sivridir, çeşitlidir. Saplamak veya balta gibi kullanmak üzere çeşitleri ve ekleri vardır.

Gürz-Şeşper: 50-70 cm uzunluğunda, bilek kalınlığında, baş tarafı topuz şeklinde ve üzeri dikenlidir, kabzası ve kayışı vardır, bu kayış bazen uzun tutulur ve bileğe sarılır, böylece düşmesi önlenir. Buna ek olarak gövde(şaft) kısmı keskin bir şekilde uzunlamasına altı parçaya bölünmüştür(6 kanatlı gürz). Gürze zincirlerle bağlanmış, yumurta büyüklüğünde 3-5 gürz daha olabilir. Eğin sağ-ön tarafına asılıdır.

Kılıç: Klasik bir savaş aletidir. Boy, en, shaft bakımından farklı şekilleri ve adları vardır. En enlisine pala denilir, bunun yanında eskrim kılıcı gibi olanlar da vardır. Shaft düz veya kavislidir. Kılıfı içinde atın sol yanına ve genellikle kalkan üzerine asılıdır (şurê Şamê, şurê kose-Misrî).

Kalkan: Klasik bir savunma aletidir. Yaya ve atlılar için, şekil ve boyutları farklıdır, değişik maddelerden yapılmıştır. Bunların üzeri motiflerle süslüdür ve bu kıvrımlarla direnci arttırılmıştır. Dewrêşin kalkanı polattır, Hedban'ın sol ön tarafına asılıdır. Ortasında güneş motifi vardır, yuvarlaktır.

Miğfer: Başa giyilen klasik, kubbe şeklinde ortası sivri bir korunma aracıdır, ortası koniktir (Laleşî). Etrafı püsküllü şar ile sarılıdır, renk, örgü, desen, bağlama Kürdidir (sergevez). Yüzü ve boynu korumak üzere zincir örmeli ek zırh parçası olabilir ve çelik halkalarla miğfere bağlanır. Bir yakalık gibi omuzlara düşer, boyun hareketlerini engellemez (Eyyubî).

Zırh: Bir yelek gibi giyilir. Ön kopçaları, düğmeleri vardır. Dewrêş bunu giymiştir.

Dewrêşin atı zırlı değildir, ancak süslü takıları vardır.

4. Kaide: Dewrêşin heykel kaidesi Kürdistan'dır. Üçayağı yeredir. Her bir ayak, bir Kürt boyuna işarettir. Biri Milan, diğeri Zilan ve öbürü de Soran'dır. Havadaki tek ayak Kürdistan'ın teklğine-birliğine işarettir. Bir tesadüftür ki bugünün koşullarında, her ayak Kürdistan'ın bir bölgesine denk gelmektedir. Hareket halindeki atın durumundan, havadaki ayaklardan bir-ikisinin devamlı direnişte ve diğerlerinin yerde onlara destek olduğu görölmektedir.

Kaide; dağı, bağı, çeşmesi, ırmakları, çiçekleri ve tüm zenginlikleri, renk ve çeşitleri, uyum ve folkloruyla, âlim ve velileriyle, aydın ve dengbêjleriyle, din ve itikatlarıyla, govend ve ibadetleriyle birlikte, barış içinde yaşıyan Kürdistanî'lerdir. Kaide, geniştir, sağlamdır.

***

Dewrêş, dediğini yaptı, öldü ama destanlaştı ve yaşıyor. Ona selam olsun.

Dewrêşê Evdî Destanı

Urfa Viranşehir den şengal dağına kadar uzanan alanda büyük bir Kürt aşireti olan Milla(Milli) aşireti konumlanmaktadır. Aşiretin lideri Temir Ağa, aynı zamanda Kürtlerin lideri konumundadır. Ayrıca şark aşiretinden de bahsedilir. Yazdığı olan bu aşiret de Milla aşiretine dayanır. Kürtler tarafından Kerdız olarak da anılırlar, oldukça yiğit ve savaşçı bir aşirettir.

Milla aşiretini Araplar kendi denetiminde tutmaya çalışırken, diğer taraftan da Türkler talan ve vergilendirmeye dayalı olarak egemenlik sağlamaya çalışırlar. Aslında Milla aşiretinin somutunda Kürtlere yönelim vardır. Araplar bir gün gelip yedi yıllık vergi isterler. Bu durumu gören Milla aşiret reisi Temir Ağa, şark aşiretinin lideri olan Evdî Ağaya mektup göndererek destek ister.

Evdî: Temir ağanın destek mesajına alır ve Temir ağanın yanında oturan yiğit ve savaşçı Musekê Hemê ile birleşir ve savaş zırhlarını kuşanarak çatışmaya girer. 1700 kişilik arap ordusunu darmadağın ederek ayrılırlar.

Daha önce Evdî'nin selamını bile almaya tenezzül etmeyen, ancak yarım saat sonra cevap veren Temir Ağa, bu sefer bizzat kendi hayatını kurtardığı ve teslimiyetçiliğini gördüğü için Evdî'yi misafir olarak evine kabul eder.

Onu kadınların olduğu bölüme götürür. Kızkardeşi Rahmene kahve yapmasını söyler. Rahmen kahveyi altın tepside sunar.

Güzel bir kız olan Rahmeden Evdî etkilenir ve aşık olur.

Bunu fark eden Temir Ağa, Rahmeni ona vereceğine dair söz verir.

Evdî bundan sonra artık hep onun etrafında dolaşır. Bir hafta sonra çocukları aklına gelince Temir Ağadan onları görmek için izin ister.

Evdî ,çocuklarını görüp bir gün tekrar Temir Ağanın konağına döndüğünde, büyük bir düğün olduğunu görür ve Temir Ağanın çadırında Türk bayrağının asılı olduğunu farkeder. Köle Muhammed, Evdî nun önüne gider " sende vicdan yok. Sen nasıl Rahmenin düğününe gelirsin dediğinde" Rahmenin Bakır Ağaya verilmiş olduğunu anlar.

Evdînin yüreğine Kaf dağı kadar bir ağırlık düşer. Temir Ağa onu kandırmıştır. Evdî 1700 kişiye karşı göğsünü siper etmiş, savaşmış, Temir Ağa ise karşılığında onu kendi kadın haremine koyduğu halde, kızkardeşini ona vermemiş ve onu kandırmıştır. Evdî bu olaydan sonra

Milla aşiretinden ayrılır ve Temir ağa için "O Milla aşiretinin reisi, ben şark beyiyim

diyerek " Bir daha ayağımı onların aşiretinin bulunduğu yere basmayacağım" andını içer ve aşiretini ayırır.

Birbirini izleyen yıllarda Araplar şarklıların Milla aşiretinden ayrıldığını öğrenince, Milla aşiretine bir mektup göndererek savaşa hazırlanmalarını söylerler. Araplar bu sefer aşireti tamamen yok edip her açıdan ırzına geçmeyi hedeflemişlerdi.

Bunun karşısında çok zor durumda kalan Temir Ağa, aşiretindeki 32 bin beye toplanmaları için haber yollar. Bunlar durumdan habersiz oldukları için, ziyafet verileceğini düşünerek sevinçle gelirler. Aşiretlerdeki bütün gençler, yaşlılar ve kahramanlar biraraya toplanır. Cemaatte üç biçimde oturulur.

Birinci; bey ve efendilerden oluşan bölüm. ikinci; kahraman, yiğit ve eşkiyalar. üçüncü: ise; sakat, ihtiyarlar ve işe yaramayanlar biçimindedir.

Cemaat tamamlandı meclis toplanınca, Temir Ağa kendi nazarına kahve yapıp getirmesini söyler. Kahve gelince Temir Ağa; " Bu kahve ucuz bir kahvedir demeyin, bu kahve kanlı bir kahvedir" diyerek, Arapların mektubundan söz eder. Devamla, " Arapların önüne geçmesek bütün beyliği talan edecekler. Namussa hepimizin namusudur çünkü hepimize yönelecekler.

Hanginiz bu kahveyi kaldırırsanız göğsünüzü Türk-Arap düşmanlarına karşı siper edip önlerine geçerseniz ve sağ salim dönerseniz. Edulê (kızı)yi size vereceğim. Adulê'nin çeyizini de hazırlayıp, nikahlayacağım" der.

Köle Muhammed, kahveyi üç gün-üç gece gezdirir hepsi Edulê'ye göz diktikleri halde kimse cesaret edip kanlı kahveyi alamaz. Temir Ağa bunlardan umudunu keserek, Evdi'ye mektup gönderir. Elçi mektubu götürdüğünde Evdi kendi yaşlılar cemaatiyle oturmaktadır. Mektubu alır, okuduktan sonra yastığının altına koyar ve elçiye "git Temir ağaya söyle o Milla beyi, ben şark beyiyim. Benim onunla ilişkim kalmadı, ben yeminliyim onun bulunduğu yere ayak basmayacağımder". Elçi oradan ayrılırken yolda Derwêşê Delalla karşılaşır.

Edulêyi uzun zamandır sevmekte olan Delalê Derwêş elçiyi gördüğüne çok sevinir. Derwêş elçiye niçin geldiğini sorunca elçi "Ben bir mektup getirdim. Baban okuyup yastığının altına koydu" der. Derwêş babasının yanına mektupta yazılanları öğrenmek için gider. Babası , "çok büyük bir engel var ki onu aşana Edulêyi verecekmiş" der.

Ama Temir Ağa sözünü yerine getirmeyen yalancı bir insandır. Bir de önüne konulan şart ulaşılmayacak bir şarttır. Gidişi var dönüşü yok. Onun için boş hayallere kapılma diyerek devam eder: Tamam biliyorum. Edulê'nin mor örüklerinin

karşılığı sandıklarla altın değil yiğitlerin kellesidir". Derwêş Delale elçiyi göndermesini, büyüklerini dinlemezse pişman olacağını söyler. Baba oğul arasında birbirini ikna etme çabası sonuçlanmayınca Derwêş, cemaate seslenerek kendilerini dinletir ve kararın verilmesini ister.

Ayrıca cemmaatten kalbinin kırılmamasını da ister ve aşkını anlatır. Evdi oğlunun yürek acısına dayanamayarak elçiyi "Şark aşiretinin beylerinin ve Derwêşin geldiğini iletmesini söyler.

Derwêş arkadaşlarına Kuşanın, Temir Ağanın konağına gidiyoruz" diye seslenir. Bu arada üç-gün üç gece cemaatte dolaştırılan kahve fincanına 32 bin beyden alma cesaretini gösteren kimsenin olmadığını ve Evdiye mektup gönderildiğini duyan Edulê "Bu köpeklerden kahveye uzanacak kadar erkeklik damarı olan bir kişi yok mu ki, Derwêşe haber salınıyor.

Derwêşi bu belaya sokacaklar, nasıl olsa ölsede-ölmesede onlar için kardır" diyerek, bu duruma üzülür. Derwêşin başı kopartılmış civciv misali kaderine üzülerek bir şeyler yapmak ister. Bu beylerin karşısına çıkıp bir-iki söz söylemesinin yasak olup olmadığını düşünür, babasına sorarak ricada bulunur. " Babamın beş kızı var ama hiç ağlu yok. 71-72ye dayanmış beli bükülmüş, onun temsilini ben yapabilir miyim?

Acaba böylelikle Derwêş gelmeden önce bu beylerden biri namusa gelir de kahveyi alır mı?" diye düşünür.

Babası da "Benim oğlum yok, sen benim temsilimi yapabilirsin. Aslanın dişi veya erkek olması fark etmez. Beylerin karşısına geç ne istiyorsan söyle, özgürsün" der. Edulê, cemaatin karşısına çıkar ve şunları söyler: Beyler, ağalar! Hepinize sesim ulaşıyor, hele bir kafanızı kaldırın Mılla ağaları. Ben öncelikle şunu biliyorum: Bir kadına bu kadar ağanın, paşanın karşısına çıkıp konuşmak düşmez. Ben ne yapayım, babamın hiç oğlu olmamış, Kadın olarak karşınıza çıktığım için beni kırmayın, beni dinleyin, bir-iki kelime söyleyeceğim. Babamın başına gelen bu felaketten dolayı hepimiz toplandınız. üç gündür sırtınızı yastıklara dayamış, koyun-kuzu eti yemektesiniz. Ama kardeşler, kaç gündür cemaatte dolaşan kanlı kahveyi de kimse almıyor.

Bu Mıllaların bayramıdır, şarklıların değil. üç gündür dünya babama dar geliyor. Niye sizin nazarımızda dolaşan bu kanlı kahve ve kadın haremi karşısında kafanızı kaldıramıyorsunuz? Öfkeden gözlerim kararıyor: Babam bana ilişkin kararı verdiği zaman ben 21-22 yaşındaydım.

Aşiretin binlerce süvarisi ayağa kalkıyor, çevrelerindeki bayrak ve sancaklarla ilerliyorlardı. Viranşehir kadar etkileri sürüyordu. Ordan,çiyayê şengalê'ye kadar süren etki alanına ağalar gelip ağırlanırdı. Ben atıma binip binlerce ev içerisinde

dolaşmaya çıktığımda beni zılgıtlarla karşılardı. Beni ayakta karşılamayan tek bir yaratık yoktu. Bütün Mılla ağalarının, reislerinin kadın ve kızlarının karşısında Sembol durumundaydım. Tanrı beni erkek doğurmadı ama, ben babamın temsilini yapıyorum. Fakat bugün 32 bin beyin karşısında hiçbir kıymetim kalmamış.

Tanrının katliamına uğrayasicalar;

Derwêş Evdi gelecek, sırtını sırat köprüsüne dayayacak, önüne de kadın haremimi alarak hepinizin nazarında kahveyi kaldıracak.

Göğsünü Araplara karşı siper edecek ki, o Arapların atalarının cesetleri hala sahipsiz arazilerde kalmıştır. Ağa ve beylerin hepsinin benzi sararmış, ölü gibi olmuş agalleri düşmüş, bıyıkları bükülmüş.

Başlarına gelen felaketin ne olduğunu kimse bilmiyor. Adulênin rengi sararır, kanı çekilir, dişleri ve dudakları titrer. "Şarklı Evdinin oğlu Derwêşin türbesini kazdılar, çünkü onlara göre o buraya gelir ve fincandaki kahveyi içerse, Türklere ve Araplara yönelecek ve dönüşü olmayacak" diye düşünerek, bu oyunu bozmak ister.

Edulê ayağa kalkar, " Kaldırın başınızı! iki genç gelecek sizin karşınızda perdenin arkasında beş kızı yatıracaklar. Tanrının bu beş kıza verdiği aşk, olgunluk ve canlılık insanların tümüne acı verdi. Biri beyaz dolunayın 14ü gibi, diğeri aşk ve olgunluğunu erkeklerin güzelliğine verdi. Biri dağların yüceliği gibi kendini gökyüzüne vermiş.

Biri Edulê'dir kızıl kanatlarıyla kendini Mılla ailesinin muradına vermiş. Üste ben hepinizin karşısında duruyorum. Bu Agit ve kahramanlardan biri kahveyi içsin. Derwêş'in yolu dumanlıdır, gelinceye kadar alın, göğsünüzü hainlere ve düşmana siper edin . O anda elçi, şarklıların geldiğini haber verir, Temir Ağa; Derwêş geliyor mu? diye sorar. Paşa seslenir: Mıllalar! Demeyin paşa bize demedi. şarklıların erkekleri geliyor, kimse atlarının başını tumasın, selamlarını almasın, kıymet vermesin.

Adulêyle beş kız çadırlarının kapısını açıp bakarlar ki şarklılar gelmiş, şarklılar cemaate girerler, selam verirler ancak selamları karşılanmaz. Evdi ile ömer Paşanın yanına otururlar, bakarlar ki herkesin benzi solmuş ve başlarını öne eğmişler.

Cemaatin içine Derwêş gelince Edulê " misafirimize, kahveyi akşamdan beri hazırlamışım, fincanı kendi ellerimin üstüne koydum, sevda kafama vurdu, aşk bedenimi sardı, bilmiyorum acaba ayaklarım onun ayakkabısına mı değdi, bütün vücudum titredi. Yarın on iki süvarimiz 1700 Türk-Arap güçlerine karşı kılıç kalkan sallayacak, ben 41 Mılla kızını alıp kendimi Dicle suyunun kenarına bırakacağım. Dicle nin suyu kabarıktır " der.

Derwêş kahveyi içtikten sonra on iki süvariyle birlikte Musul ovasına savaşa gider. Savaş bir tufan gibi kopar, her taraf duman içerisinde kalır. Yaşlılar bastonlarına

dayanmışlar, genç gelinler kınalı elleriyle dışarı çıkmış seyretmektedirler. Herkes; " nedir bu bizim Kürtlerin başına gelen? diye yakarır" . Derken savaş biter ve on iki süvari dönerler ama Derwêşe Evdi aralarında yoktur. Adulê " Bir süvari geliyor aşağıdan.

Derwêş kendini aşağıya bırakalı üç gün-üç gece oldu, hiçbir haber yok" der. Derwêşin merakında olan Edulê Süvariye yaklaşarak; " Delalim nerededir" diye sorar. Süvari " Ey gelin! Birçok delal varki, gelinler kınalı elleriyle Delallerini bekliyorlar. Bu delallerin birisi yaralı Sivereke gitmiş. Sen bana söyle, senin Delalinin işareti nedir? " der. Edulê " Benim delalimin işareti bellidir. Elbisesi melesindir, omuzundaki zırhı davudidir, onun üzerinde agani bir aba vardır. Delalın göğsünde zırhlı gözlük, belinde kemeri vardır. Delalın şalvarı felemindir, ayakkabısı kız bağıdır.

Delalın kafasında sarık var, kızıl bıyıkları var, Urfa kınasıyla yakılmış, yanakları nar gibidir. Delalın kalkanı Amedidir, kalkanın ucu Adulênin örükleriyle süslenmiştir" der. Süvari, "Edulê senin dediğin şarklı Evdinin oğlu Derwêşdir ki, kanlı fincanı kaldırmış, Musul ovasında Türk ve Arap düşmanının gözlerini korkutmuş. Ne kadar yaralı ve ölü varsa onun eliyle olmuştur.

O kaç tane eli kınalı gelinin ocağını yakmış. Fare delikleriyle dolu bir topraktan geçerken atının ayağı kırılmış, at onu sırtından atmış ve Derwêşin bütün kemikleri kırılmış. Git Musul ovasında onu sağ olarak gör." der demez, Adulê kendini ovaya bırakır. Edulê musul ovasında yerdeki süvarinin yanından geçer ve bakar ki Delali yaralıdır. Edulê oturur ve şu ağıtı söyler : " Koşarak Delala ulaştım. Namus kanı zırhından akıyor. Delal yedi yerinden yaralıydı. Ama yüreğinin üstündeki yara çok derindi.

Yarasına dokundum ve baktım at ciğerine vurmuş tabii; biliyorum ki, Kürt atları bile kinlidir. Yere düşünce beli kırılmış. Göğsüne vurulan darbeye birlikte dört damarı kopmuş".

Ağıtlarına devam eden Edulê: " Delal kalk! Boyum posum incedir. Senin için büküldü, alnım aktır, sana açıktır. Kaşlarım incedir, kirpiklerim karadır, gözüm belectir ve senin için sürmelidir... Ben bu dünyada hiç kimseye layık değilim, ben ne Rumlara, nede Türklere layığım. Ben şarklı Evdinin kına bıyıklı oğluna layığım. Alevler içindeki şengalimin mezarlarına, karanlık türbelerine layığım.

Delal: ben senden sonra kalmacağım. Artık kimseye Yemen kavhesi pişirmeyeceğim.

Paşanın cemaatinde gezdirmeyeceğim. Boyumu posumu hiç kimse için süslemeyeceğim. Senden sonra bahtım kara olacak, hiçbir dilek ve muratta bulunmayacağım. Hiçbir beşiğin önünde oturup sallamayacağım. Dağların üzerine

çıkıp ağıt yakacağım, kanlı gözyaşı dökeneğim, göğsümü hiç kimseye göstermeyeceğim. Delal, sen babamın evinin misafirisin" .

Dağlara çıkıp diyeceğim Delal Bütün çobanların kavallarıyla diyeceğim Delal; Ben süvarilerin gelini olacağım Delal... " der ve dediği gibi yapar.

Bu destanın en belirgin yanı, aşk ile mücadele arasındaki bağlantıdır. Destanın kadın kahramanı Adule, kendisini tam anlamıyla aşiret olarak ifade edilen ülkesine adanmış, ancak ülkesi yabancı güçler tarafından tehdit edildiği için, sevgisini bu tehdide karşı savaşmayı göze alan yiğit cengavare vermektedir.

Destanda bu yiğit Derwêşe Delale olarak adlandırılmaktadır. Destanın anlatımında da görüldüğü gibi Derwêş aynı zamanda ülkeyi temsil etmektedir. ...örneğin Edulê savaştan dönen süvarilere Derwêşi tarif ederken, Kürdistanın her yöresini temsil eden özelliğini anlatmaktadır.

Ayrıca Derwêşin ölümüne neden olan at darbesi iç ihaneti hatırlatırken, atın tekmesiyle ölümüne yol açan yüreğinde kopan dört damarı da, Kürdistanın dörde parçalanmışlığını anımsatır. Derwêşin atının fare delikleriyle delik-deşik edilmiş bir zeminde ürküp onu sırtından atması, düşmanlar tarafından kemirilmiş, zedelenmiş Kürdistan zemininin gerçekliği vurgulanarak, trajik bir sonu göstermektedir.

Derwiş düşüş sonucu aldığı darbelerden dolayı yaşamını yitirmez. İhanet tarafından yüreğinden yediği darbe sonucu yaşamını yitirir. Buna ek olarak Edulê'nin ağıtında, kendisini başka hiçbir ulusa adamayacağını söylemesi, tam tersine Delalê, onunla beraber dağların süvarilerine adayacağını söylemesi, kendisini ulusunun kurtuluş mücadelesi için adayacağını yeminidir. Bu da gösteriyor ki,

Edulênin aşkı özgür toprak aşkından bağımsız değildir.

Dewrêşê Evdî (şaxa 1)

Bavê Dewrêşê Evdî bû. Dewrêş hê tinebû. Evdî şivanê Zor Temir paşayê milî bû. Hafirê Gêsî û Ecîl Biraîm, ew şêxê hezar û pênsid Gêsa bûn. Zor Temir paşayê milî axê kîka û mila bû. Kîka û mila kurd bûn, Gêsa ereb bûn.

Rojekê Gêsa hev û dinê civîyan. Hafirê Gêsî, Ecîl Biraîm go: "Emê nijdakê bavêjine ser kîka û mila. Emê konê Zor Temir paşa bidineber şûra". Ewî eşîra xwe hilaî û ser konê Zor Temir paşa ve girt, sed mêrê ereba jê koşt.

Zor Temir paşa rabû revîya. Evdî li mihîna Zor Temir paşa siwar bû, şûrê xwe hilaî û kete nav neyara. Bû çingînê şûra, bû terqînê mertala. Ev hezar siwarê Gêsa ji ber Evdî revîyan. Evdî sed mêr ji wan kuşt û hate malê, ji hespê peya bû. Hingê kêfa Zor Temir paşa zef-zef ji Evdî re hat, çima ku Zor Temirpaşa ji ber neyara xilas bû.

Zor Temir paşa Evdî zewicand. Sala wî qedîya xwedê kurek dayê.

Zor Temir paşa navê wî danî Dewrêşê Evdî.

Zor Temir paşa gelekî ji vî kurkî, ji bavê wî hiz dike, weke birayê xwe ji wan hiz dike. Sal û zeman ketine nav. Dewrêşmezin bû emrê wî bû bîst û pênc sal. Piçek mal û halê wan çê bû. Evdî ji ber Zor Temir paşa derket. Edûle, qîza Zor Temir paşa ew jî qîzek, gelek delale, di dilê dê-bavê xweda gelek ezîze. Dewrêşê Evdî, ew hê ji Edûlê delaltire. Dilê wî û Edûlê heye. Evdî konê xwe

barkir û ji ba Zor Temir paşa
çû û konê xwe li berîyê vegirt.

Elî û Bozan herdu birayê Evdîne, Sadûn jî birayê Dewrêşe, ev herdu malê han ji hev naqetin, tev êzdîne. Evdî extîyar bû, emrê wî bû nod salî.

Zêdeyî Dewrêşê Sadûn zaroyê wî tine bûn.

Dilê mi lîyane,

Erdê berîyê erdekî dûzî bêpîvane,
Hezar û pênsid sûarê li hev civîyane,
Çûne dîwana girane,

Li ber xwe danîne qurana ezîmşane,

Dibê: "Emê hi cûmeke mezin bavêjin ser kîkan û milane,

Hicûma ewil, emê bavêjinê ser kozê qîz û bûkê wane,

Hicûma di duya, emê bi bine ser,

birê qîz û xortê kîkan û milane,

Hicûma sêya, emê konê Zor Temir Paşa bidine devê şûrane

Ji berêde em diminê bav û kalane.

Mektûbekê nivîsandin, mekûb qasî cerîdane

Dane destê dû heb xortane
Go:"Bibin û herine dîwana Zor Temir paşane
Bêbextî dinava me de nexuyane"
Dibê, evan herdû xorta siwarbûn û meşyane
Berê xwe dane oda Zor Temirpa şayê milane
Çûne devê deriyê odê sikinîn û mektûb dane destane
Ev herdû xort vegeriyane nava kêsane
Zor Temirpaşa rûdinê û mektûbê dixwîne
Destê xwe li çoka xwe dixîne
Stêrkên xwe dibarîne
Dibê:"Evdî jî ji ba min çû kes qeweta min tinîne".
Lîyane, Lîyane, Lîyane, Zor Temirpaşa gazî kir giregir, fêrz û pelewane kîkan û
milane
Temam di oda girn de li hev civiyane
Tev ji nav xwe razîne
Filan ibin filane,
Qelûnê wan temama di destê wane
Ebayê besrayî li nav milê wane
şûrê wan tev grêdayî ye li kêlekê wane
Tûtînê dikêşîn, ode bûye toz û dûmane
Zor Temir paşa hêja dagerî nava wane
Mektûba neyara bi destane.
Mektûb deranî, mektûbê dixwîne
Go:"gelî kîkano, gelî milano
Gelî fêrizano, gelî pelewaniño
Hûn başbala xwe bidine vê mektûba hano".
Zor Temirpaşa mektûbê dixwîne
Dibê:"Dilê min Lîyane, Lîyane, Lîyane,
Erdê berîyê erdekî dûze, bêpîvane
Hizar û pênsed siwarê kêsa têde li hev civiyane
Kişyane dîwana girane
Ecîl Birahîm milûkê wane
Hafirê Gêsê bêreqa darê wane
Li ber xwe danîne qurana ezîmşane
Teva sûnd dixwar bi ezîmşane
Teva sûnd dixwar bi vê qurana hane:
Emê hicûmek bidine ser kîka û ser milane
Hicûma ewil, wê bavêjina ser,
kozê qîz û bûkê we kîk û we milane

Hicûma diduya, ê şûr berde qîz û xortane
Hicûma sisîya, ê konê Zor Temir paşa bide ber şûrane
Gelî mêrxasa, încâ şer girane".
Dibê ev fêriz û pelewane hanê,
simbêlê wan melûl bûn
Serê simbêla kete ser lêvane
Médê xwe kirin, weke jinebiyane
Weke çelê genim, erd bi darka kolane
Di ber xoda hêdî-hêdî giriyanê
Yeko-yeko rabûn, derketin ji oda Zor Temir paşayê milane.
Edûlê hate odê sîkinî, go:"Zor Temir paşa bavo, dilê min Lîyane Qe tu nizanî heye
Dewrêşê Evdî, lawkê êzîdxaneş
Ewe, ku dibe qesasê hezar û pênsid siwarê kêsanê
Ewe, ku konê te xilas dîke ji devê şûrane
Dewrêşli nava pelewana gelekî navgirane".
Zor Temirpaşa bibê:" Edûlê, de rabe mektûbekê binivîsîne,
Ji Dewrêşê Evdî re, lawkê êzdî re bişîne".
Edûlê radibe mektûbekê dinivîsîne Dide destê xortekî û zû dişîne
Dewrêşli ser mêrgekî sekinî ye
Hevsarê Hidman bi destane û Hidmanê diçêrîne.
Dewrêşmektûbê ji destê vî xortî digre û dixwîne
Mektûbê maçû dîke û ser enîya xwe datîne
Li Hidmanê siwar dibe û dixarîne,
Xwe bi malê digihîne
Ku vaye bavê wî, Elî û Bozan û Sadûn tev rûniştîne.
Sekinî mektûbê ji wan re dixwîne
Go:"Evdî bavo, dilê min lîyane
Erdê berîyê erdekî dûze, bêpîvane
Hezar û pênsid siwarê kêsa têde li hev civiyane
Tev çûne dîwana girane
Ecîl Birahîm milûkê wane
Hafirê Gêsê bêreqa darê wane
Li ber xwe danîne qurana ezîmşane
Teva sûnd dixwar bi vê qurana hane:
Em û kîka û mila neyarê bav û kalane
Emê hicûmek bidine ser kîka û ser milane
Hicûma ewil, wê bavêjina ser,
kozê qîz û bûkê we kîk û we milane
Hicûma diduya, ê şûr berde qîz û xortane

Hicûma sisîya, ê konê Zor Temirpaşayê bide ber şûrane
 Mektûb hate dîwana Zor Temir paşayê milane Zor Temir paşa mektûbê dixwîne
 Fincana qawê li ser destê Edûlê datîne
 Edûlê fincana qawê li ser tepiska zêrîn datîne
 Li nava dîwana kîka û mila digerîne
 "heçê kesê fincana qehwê ji ser destê min hilîne
 Ewê min mar ke, ê heyfa bavê min hilîne".
 Dibê:"Bavo, dilê min lîyane, lîyane Tu bide min Elî û Bozane
 Tu bide min Sadûnê birane
 Ezim, ku herim fincanê hilînim ji ser destê,
 Edûla qîza Zor Temir paşayê milane
 Ezim, di qelînim hezar û hevsid siwarê kêsane
 Ezim, konê Zor Temir paşa xilas bikim ji devê şûrane.
 Bavo, Zor Temirpaşa emekdare
 Emekê wî li ber çavê min xuyane".
 Dibê, Evdî girîya û stêr ji çavê bavê wî barîyane Go:" wey, wey li min û vî bextê
 hane
 Lawo, sebir bike, sebir ji ba xwedane
 Ezê du xebera ji kurê xwe re bêjim,
 bala xwe bide vê xebera hane.
 Go, lawo emrê min hijde salî bû,
 ez şivanê mala Zor Temir paşayê milame
 Carekê dîsa li ser serê wî rabû firmaneke girane
 Kîkan û mila ji ber Gêsa revîyane
 Ez rabûm siwar bûm li mihîna Zor Temir paşayê milane
 Min şûr girêda, mertal avête zendane
 Ez dageriyame nava neyarane
 Dibe çingînê şûra, terqînê mertalane
 Go, lawo, min sed ji wan kuştin û tev,
 ji ber bavê te revîyane
 min konê Zor Temir paşa xilas kir ji destê neyarane
 Paşî Zor Temir paşa çi gotş
 Go:" Evdî êzdî ye, li çiyayê şengalê dibe dizê kerane".
 Tû ji ya bavê xwe bikî, Zor Temirpaşa bêbexte, emekherame.
 Dewrêş dibê:"Bavo, dilê min Lîyane, Lîyane
 Sûretê Edûla Zor Temirpaşa li ber çavê min xuyane
 Ez bextê te de, tudilê min neşkênî ji boy vî şerê hane
 Tu bide min Elî û Bozane
 Tu bide min Sadûnê birane

Emê siwar bibin li hespane
 Herine dîwana Zor Temir paşayê milane
 Emê binhêrin ray, şêwir û tekbîra wane".
 Dibê, Dewrêş rabû ji pîyane Cilê zirî û mizirî kişande xwe, siwar bû li Hidmane
 Xatir xwest ji dê û bavane
 Go:"Dayê, bavo, çûn bidestê mine, hatin bi destê xwedane".
 Bi Dewrêş re siwar bûn Elî û Bozan, Sadûnê birane Ev herçar derketin,
 berê xwe dane dîwana Zor Temir paşayê milane.
 Giregir, fêriz û pelewanê kîka û mila di dîwana,
 Zor Temir paşa de li hev civîyane.
 Dibê dewrêşnêzîk bû devê derê dîwana wane
 Hidman çav bi mêvana ket, bû hişîna Hidmane
 Alê dîwanê se kirin hişîna Hidmane
 Gotin, ev Dewrêşê Evdî hate dîwana girane.
 Dewrêşû Elî û Bozan û Sadûnê bira peya bûn ji hespane
 Kişyane dîwana girane
 Tev ji ber Dewrêşre rabûn û sîkinîn ji pîyane.
 Dewrêşrûnişt li ser doşeka herba girane
 Li teniştê wî rûnişt Elî û Bozan û Sadûnê birane.
 Edûlê se kir, ku dewrêşhate dîwana girane
 Fincana qawê danî ser destane
 Anî gerand li nava fêriz û pelewanê kîkan û milane
 Çû sîkinî li ber Dewrêş, vî fêriz û pelewanê hane
 Dewrêş rabû pîya, fincana qewê hilanî ser destane
 Qawe danî ser dev û lêvane
 Di nava odeda devê xwe xiste hinarê rûyê Edûlê û ramûsane.
 Dewrêş rabû derket ji oda girane
 Pêre rabûn Elî û Bozane û Sadûnê birane
 Derketin, siwarbûn li hegane
 şûr û mertalê wan li milê wane
 Bînanana Ezrahîl û cebrahîl, ku dagerin ji ezmane.
 Zor Temir Paşa gazî kir:" Êsib efendî,
 tu jî here bigihîje wane".
 Gazî kir li Elî û li Silêmane,
 Ew jî ji fêriz û pelewanê nav girane
 Go:" Hûn herdu jî herin bigihîjine wane".
 Paşî bavê dewrêş û dîya Elî û Bozane
 Hatine mala Zor Temir Paşayê milane
 xwe avêtine ser dest û pîyê Edûla Zor Temir Paşayê milane.

Go:"Emketine bextê te û xwedane
 Tu herî pêşîya dewrêş, destê xwe bavêjî hevsarê Hidmane
 Tu bêjî, dîya te û bavê te extîyarin,
 kesek xweyî xudanê we nemane
 Tu bidî Sadûn û Elîyê Birayê Bozane
 Bavê te guneye, mala we bêxweyî û bêxudane".
 Edûlê çû pêşîya Dewrêş, destê xwe avête hevsarê Hidmane Go:"Dewrêş, ez
 ketime bextê te û xwedane
 Mala we mişemire, bêxweyî maye,
 tu bidî Elîyê birayê Bozane û Sadûnê birane".
 Dewrêşgo:"Edûlê, bese ji van tan û niçane
 Ez nadim Elî û sadûnê birane
 Ê gelek Kûçikê we kîka û milahene
 Wê kenê xwe bi min bikin û wê bidin hilobîyane".
 Dibê, Dewrêş serê xwe ji Edûlê re nizim kir, Edûlê serê xwe jêre bilind kir,
 Dewrêş, devê xwe xiste hinarê rûyane
 Dibê, nava kîka û milada bû çîre-çîrê remûsane.
 Dewrêş, berda serê Hidmane Û berê xwe da serê rê û dirbane.
 Dewrêş gazî kir:" Gelî birano, gelî hevalno
 Ji berêda kuştin rîya mêrane
 Meriv tê ye kuştin, namûsa xwe nade destê neyarane
 Dilqewî bin, bi emrê xudane".
 Û bi hevre meşîyane.
 Dibê, ji efendiyê xwere bêjim: Berî-berîstan, çolî-çolîstan
 Havîn çû , ma zivistan
 Serê Dewrêşê Evdî û her pênc hevalê wî,
 haja têkeve şer û qewxê girane.
 Dewrêşê Evdî, Elî û Bôzan û Sadûnê bira, Elî û Silêman û Ûsib katibê wan, peya
 bûn ji hespane
 Û li ser kanîyê ji xwere rûniştin
 Xarina xwe xarin, hegpê xwe çêrandin
 Dewrêş gazî kir:"Gelî hevala,
 hûn li vir bin, ezê herim binhêrin û temaşa kim,
 çika ev koma van nayara li kuderêne, raste anjî dereweş"
 Dibê, heval man, Dewrêşê Evdî hespê xwe siwar bû û meşîya Çar seata ew bi rê
 çû ye
 Bala xwe dayê, ku hezar kon vegirtî ye.
 Çar heb qîz hatine sergîna, Dewrêşji wan pirsîye
 Go:"Ev konê han konê kê yeş".

Qîzika lê nihêrt û tirsîyan
Gotin:"Tu neyarîş îşê te li vir çî yeş"
Go:"Ez ne neyarim, du devê min hinda bûne
Gelo we devê min nedîtî yeş"
Her çar keçika got, kûr û girîyan
Û Dewrêş pey wan çûye.
Ev her çar keçik çûn ketine konê şêxê wan,
û qîrîn li malê kirîye
Go:" Siwarekî vaye li pey me hatîye".
Dewrêş hat devê derê kon sekinî
Kalekî extîyar di bin kon de bû
Ev kalê han rabû û çû pêşîyê.
Dewrêş go:" Apo, du devê min hindabûne we nedîyeş".
Gava kal dewrêşnihêrîye
Dewrêş nas nekirîye
Bes Hidman nas kirîye
Ewî û bavê Dewrêşbi hev re hevaltî kirîye
Mihîna Evdî hêja li bîra wîye
Zane, ku Hidman jî ji wî terzîye.
Kal go:"Xorto, tu ne Dewrêşê Evdîş
Tu ji mire bêje bi rastîye
Tu Derewa dikî, tu ne li deva digerî
Tu car me tu ne dîtîye
Tu gelekî bi xezebî, te cilê hesinî li xwe kirîye
Te tasa hesin ser serê xwe danîye
Û te şûr û mertalê xwe girêdaye
Ji apê xwe re bêje, bihêre, îşê te çîyeş"
Dewrêşgo:"Apo, ezê ji tere bêjim bi rastîye
Di nava me û Gêsa de neyartîye
Ez hatime, ku komê bibînim, koma wan li kûderêye".
Go:"Lawo, tu xortekî gelekî heyfî
Min û bavê te, me bi hev re hevaltî kirîye
Bi a min bike tu mekeve vî şerîye
Em bisilmanîn û tu êzdîye
Û heq û hesabê te li rihê te çîyeş
Ji me gere, di nava me û êla Zor Temir Paşa de neyartîye".
Dewrêş go:"Apo, erê, bira ez êzdî me
bes ez eşîra Zor Temir Paşayê milî me!
Min nan û avê wî zehif xarîye".

Evî kalî gote Dewrêş:"Lawo, încê ezê te re bêjim bi rastîye
 Hezar siwar tevî Hafirê Gêsî, Ecîl Biraîm
 Li girê Leylanê, li gola Xatûniyê sekinîye
 Lawo, ez ketime bextê te, û xwedê da tu xwebernedî vî agirî".
 Dewrêş go:"Apo, bi xwedê, ez hatime ji bona vî agirîye".
 Dewrêşxatir ji kalî xwest û vegeîya Hate ser kanîyê, ba hevala rûniştî ye
 Go:"Gelî hevala, ez çûm, min seh kirîye
 Karê xwe bikin, em rabin, weke şêra,
 bi hev re herine vî şerîye".
 Bi hev re rabûn û li hespa siwarbûn Û li ser rîya girê Laylanîyê û gola Xatûniyê
 karbûn
 Û nêzîk bûn û bi hev hisîyabûn
 şirîhet û qanûn li nav wan bû
 Ecîl Biraîm, şêxê wan bû
 Hafirê Gêsî beyreqa şer hilda bû
 Seat yek qirarê wan bû
 Seat yek tamam bû.
 Dewrêş û Sadûnê bira û Elî û Bozan û Elî û Silêman
 Ûsiv katibê wan, şûr ji kalan kişandin, ketine nav neyara
 Bû çingîna şûra, bû terqînê mertala,
 bû hişînê hespa û li hev dabû
 Mêr tenê kuştin, bi seda û xûn rijîya bû
 Ji neyara dusid hate kuştin,
 ji Zor Temir Paşa kuştî Elî û Silêman bû.
 şer sekinî, bîna xwe berdabû
 Rabûne ser xwe, dîsa li hevdabû
 Bû çingîna şûra, bû hişîna hespa, bû terqîna mertala,
 dê dev ji ewladê xwe berda bû
 Hingî ku şer giran bû. Ji heştîd siwarî hate kuştin, çarsid mabû.
 Bi van siwara hate kuştin Sadûnê bira bû
 Dewrêş û Elî û Bozan mabû
 Ûsiv başkatibê wan, sekinî bû li dera habû
 Ûsiv dinhêrî, mêranîya DewrêşÇawa bû
 Dinivîne, û li ber çavê wî xuya bû
 Carekê dinê şer giran bû
 Dewrêşû Elî û Bozan ketine nav van her çarsid siwarê habû
 Wey-lo, Wey-lo, Wey-lo, Wey-lo, Dibê, dewrêşbînaya melkematê kulê
 Bînaya Ezraîl û Cebraîl tir û hêbet xiste nava xelqê
 Bû çingîna şûra, bû hişînê hespa, bû terqînê mertala,

û ji sibê heta êvarê li hev dabû
 Dewrêş sêsid siwar kuştin, sed siwar ji wan mabû
 Ecîl Birahîm, Hafirê Gêsî hêja sax bûn.
 Bi van siwara hate kuştin Elî û Bozan bû.
 Lîyane, Lîyane, Lîyane, Lîyane, şerê Dewrêş şerekî girane
 Dewrêş siwar bû li Hidmane
 Du mûyê melkemota nav çavane
 şûr kişand ji kalane
 Hicûm da Hafirê Gêsî û Ecîlê birahîm, şêxê wane.
 Bû çingîna şûra, bû hişînê hespa, bû terqînê mertala
 Dewrêşmêra dikuje, wan ser piştê hespa berdane
 Pêncî ji wan kuşt, Pêncî û Hafirê Gêsî û Ecîlê Birahîm mane
 Divê, serê Dewrêşê Evdî, lawkê êzdî,
 hêja kete şer û teqê girane
 Lingê Hidman kete qulê cird û mişkane
 Lingê Hidman şkestin ji herdu çokane
 Dewrêş qulibî, kete ser piştane
 Hafirê Gêsî û Ecîlê birahîm, şêxê wane
 Û vî pêncî siwarê han ajotine ser,
 laşê Dewrêşê Evdî siwarê Hidmane
 Ji hespa peya bûn, ew dane ber şûrane.
 Wey-lo, Wey-lo, Wey-lo, Wey-lo, Ûsivê başkatib hate dîwane Zor Temer Paşayê
 milane

Go:"A ji tera mêranîya dewrêş ber çavê we xuyane".
 Edûlê sekinî û kuştina Dewrêş bihîst, û bi ser hinarê rûyê xwe ve girîya.
 Xelqê go:"Heqê wê heye bigrî".
 Încâ Edûlê kilam avête ser Dewrêşê Evdî.
 Edûlê dibê:"Herê delalo, herê delalo, lo, lo, lo delêl Siwarê mala bavê
 min ji mal siwar bû, germa vê havînê
 Pêşîya selefê siwara kete çîyayê Evdil Ezîzê
 Nîvê siwara ma li girê Laylanîyê, gola xatûnîyê
 Paşîya siwara ma li qiraçê Mêdînê
 Gelî kîkan û gelî milano
 Heçî kesê, ku cewaba Dewrêşê Evdî, siwarê Hidman, lawkê êzdî,
 delalê malê, xêmê binê berîyê,
 ji nava hezar û pênsid siwarê Gêsa ji min re bîne
 Ezê bidimê çar aşê bavê min li ber ava misêrbînê
 Heger bi her çar aşê qayîl nebe,
 ezê bidimê deh heb canîyê bavê min hene,

kihêlin, eslîne, ezê bidimê rihînê,
Çar qesir û qonaxê bavê min hene,
ezê bidimê li bajarê misêrbînê
Eger her çar qesir û qonaxa qayîl nebe,
ezê di ser de bidimê hezar û pênsisd zêrê Osmanî ji xezînê.
De bajô, de bajo, rêdûro, de bajo Hesp betilîyo, de bajo
Kîskê te qulo, tûtina te rijyawo, de bajo
Eba ser milê te sê tixto.
Li te bû belawo, de bajo Malê me wane,
serê çît û berçîtê Zor Temer Paşayê milî ji teva xuyane
Sîng û berê min ji tere mêrg û çîmene.
Herê lo, delal, herê lo delal, herê lo delal, Berîya Hamûdê berîyeke raste, çîqa
li min dûze

Pozê kela mêrdînê li ser de xare û ser de xûze
Edûlê Gazî dike:" Gelî kîkano, gelî milano,
heçî kesê ciwabeke xêrê ji alê delalê malê,
Dewrêşê Evdî, lawkê êzdî ji xêmê binê berîyê,
ji nava hezar û pênsid siwarê gêsa ji min re bîne,
ezê bidimê malê dinyayê, hezar û pênsid zêrê altûze
Herê lo, delal li min avêtîye stêrka sibê, stêra recilxêre.
Delêlî male, Dewrêşê Evdî, lawkê êzdî, siware li Hidmanê nêre
Hate devê derê Zor Temir Paşayê milî,
min lingê xwe lêda li şim û masê zêre
Bi meşa kevokî, hêdî-hêdî ez çûme pêşîyê,
min destê xwe avête li hevsarê Hidmanî nêre
Min go, lo, lo, lo delêl, ez nizamim, te ne şere û te ne xêre
Delêl xeyîdî, bi minre xeber neda bi serê zimêne
Min go, lo, lo, lo delêl, ez te nadim bi Hemê,
bi Kinê, bi herdu fêriz û pelewana,
ku li xêmê binê berîyê ji kuştinê,
ji malê alemê nabin têre
Ez te nadim bi kurê Biraîm paşa ji mala zengo zêre
Ez te nadim, bi kurê bedirxan begê,
mîrê Bota ji maleke del û têre.
Lo, lo, lo, lo delêl, Ez te nadim bi sultanê dînê êzîdxanê
Ku li çîyayê şengalê îsal hezar û pênsid salê wan qedîyaye,
quruşekî wan negihîştîye destê dewletê
neketîye kasa xundkêre.
Delêl xeyîdîye, bi min re xeber nade bi serê zimêne

Min go, lo, lo, lo delêl, te goştê min heland,
te hestîyê min rizand,
bala xwe bidê tilî pêçîyê minî zerî zeytûnî,
bînana mom û şema dihelin,
bi enîşka milê min ve bû bizmêre
Lo, lo delêl, ji bîna tilî pêçîyê min,
teyra serê xwe deranîye ji hêlînê,
min re serê xwe deranî ye ji qulê dîwêre
Ezê rabim, xilxalê lingê xwe bişkênim,
ji Hidman re bikime cotekî nêla
Ezê xizêma pozê xwe derxim, jêre bikim hûr bizmêre.
Ezê kezîyê xwe bibirim, ji Hidman re bikim,
gulik û rîşî û du hevsêre
Ji îro pêda, wê berê te têkeve binê berîyê,
nava hezer û pênsid siwarê Gêsa,
Xelqê bi bêje:"Ev siwarê henê çîqa bi hizne,
çi qa bi delale û çi bi cemale".
Herê lo, delal, herê lo, delal, herê lo, delal,
De bajo rê dûro, de bajo.
Ji hevala mawo, de bajo
Kîskê te qulo, tûtina te rijîyao, de bajo
Ebakê te sê tixto
Li ser milê te bû belawo, de bajo
Malê me wane, serê çît û berçîtê konê,
Zor Temir paşa ji teva xuyane
Derdê min derdekî gorane.
Edûlê sekinî kêrik li zikê xwe da,
ji boy xatirê Dewrêşê lawkê êzdî, siwarê Hidmanê.
Dewrêşê Evdî
(şaxa2)

De way-waylê, de way-waylê
Delalo, mîrê Ênisî vê sibê deng li çêra kir
Go:"Gazî Dewrêşê şêx Evdî kin
Weynin heramê dîwanê
Destê lêxin kelamçê ye
Lingê deynin li qeydê ye
Bigrin, bavên zindanê ye".
Delalo, dilîko

Te malî piro êlî hindiko
Ji xelqê re ne tiştêko
Ji min, we tehrê ez daketime deşta bêlecûko
Têkevime nava hezar û hevsid hinarî,
hinrekî ji xwere bi bijêrim, şîrino, bê dendiko.
Way-waylê, way-waylê, way-waylê,
Delalo, tu delalî. De way-waylê, de way-waylê
Dewrêşê şêx Evdî gote mîrê Ûnisî
Go:"Ev xeber ji devê te hevt bavê te zêdeye
Heta tu destê min deynî kelaçeyê
Lingê min lêxî qeydê ye
Min bigrî, bavêjî zindanê ye
Bi îzna rebê alemê, ezê sêsid mêrê Ûnisî
rehet kim orta dîwanê bi soranîyê ye".
Way-waylê, way-waylê, way-waylê,
Delalo, tu delalî.

Way-waylê, way-waylê, way-waylê, Delalo, minê vê sibê ji xudanê xwere çî
bigota,

jê çî bixwestaş
Mala bavê min bar kir, danîye zozanê
şerfedînê, çîyayê Eledaxê, çîyayê Girîdaxê,
hersêk mil bidana, serkonê mala bavê min,
bihata xarê, stûna konê pêşin ji ortê ve bişkesta
Dewrêşê şêx Evdî, hûtê binê berîya jêrîn
Siyarê Senemê, xudanê zeng û zêrîn,
bajota, bihata derê çadira min porkura,
Xwedê bi sekinîya, şîrin taseka ava sar ji min bixwesta
Minê dest bibira cêba xwe, tasa zêre-zîve
nexşkiriye derxista, meşiyame ser kanîya
Kurd Elo Memed paşa tijî ava sar kira,
banîya, pîr, marîfet, kemedar bûma, bidama li desta
Avrûyê çavê birûyê belek,
şirikê xizêma xwe bi lêvê xwe bi gesta.

Delalo, deliko
Te malî piro, êlî hindiko
Xudanê şeşxana kiniko
Ji xelqê re netiştêko
Ji min , we tehrê dakevime deşta Bêlecûko
Pêkevime nava hezar hevsid hinarî,

hinarek ji xwera bibijêrim, şîrino, bêdendiko
Way-waylê, way-waylê, way-waylê,
delalo, tu delalî.

Way-waylê, way-waylê, way-waylê, Çûme odê, ode tere tijî, çûme dîwanê, dîwan jî
tere tijî

Mesînê qawê ser dara çemê wê dikelijî
Min go: "Qaweçîyo, yekê tijîke,
bide destê delalîyê dilê min jî".

Tibêta dilê min neda, minê destê xwe dirêjî fincana qawê kir,
tijî kir, birda desta, minê nizanibû ji şerma bû,
ji germa bû, ji tirsê bû, destê min reçivî,
çoka min lerizî,

niqutek rijîya ser eba besrayê dewrêşê şêx Evdî jî.
Kubara sibê rabûm, min qolî zêrê serê xwe qetand,
çûme li Hemayê, li Hekayê, li şamê, li Bexdayê,
derê dikanê wan beqala min da hevt qalib reqîya sabûnê,
hildam pêda-pêda meşîyam çûme ser ava xabûrê,
minê ebayê besrayê Dewrêşê şêx Evdî,
hûtê binîya berîya jêrîn, sîyarê Senemê,
xudanê zeng û zêrîn, şûştî ye,
hevt qalib sabûnê destê min de mefiyaye,
ava Xabûrê, bextê min porkurê, ser min demiçiqîye,
eba Dewrêşê şêx Evdî temîz nebû ji vê qirêjê,
ku li derdê eba ma dilê min jî.

Delalo, deliko Te malî piro, êlî hindiko
Xudanê şeşxana kiniko
Ji xelqê re netîşteko

Ji min , we tehrê dakevime deşta Bêlecûko
Pêkevim nava hezar hevsid hinarî,
hinarek ji xwera bibijêrim, şîrino, bêdendiko
Way-waylê, way-waylê, way-waylê,
delalo, tu delalî.

Way-waylê, way-waylê, way-waylê, Delalo behare, heramê derketine
Xanî germ bûne, kêç ketine
Pîra dîya min hatîye ber mirinê
Kale bavê min hatî ye ber şûştinê
Hevt birê min porkurê hatine ber kuştinê
Wexta çavê min li çavê Dewrêşê şêx Evdî,
hûtê binê berîya jêrîn dikeve,

ji min tirê temama saxin hingî rû dinê.
Delalo, deliko
Te malî piro, êlî hindiko
Xudanê şeşxana kiniko
Ji xelqê re netîşteko
Ji min , we tehrê dakevime deşta Bêlecûko
Pêkevîm nava hezar hevsid hinarî,
hinarek ji xwera bibijêrim, şîrino, bêdendiko
Way-waylê, way-waylê, way-waylê,
delalo, tu delalî.

Dewrêşê Evdî

(şaxa3)

Wey delal, wey delal, wey delal, wey delal

Ber dilê evdalî xwedê de, tiyo netîşteko

Ber dilê min evdala xwedê de, hinarî desta

Bêlacûkê, xurê kalan û pîran bêheb û bêdendiko

Di devê, mesînê qawê ser darî darçînîya dikelijî

Ezê çûme alê dîwanê, dîwane tijî

Ezê çûme alê malê, male tijî

Ezê çûme alê odexanê,şêst û pênc pelewan têde rûniştî

Wexta min ça û qawe digerandî,

xema min mehrûma xwedê nîbû

Wexta ezê diçûme tûşa Dewrêşê Evdî, lewandê şevê, lawkê êzdî

Nizam kerbiyana bû, şerma bû, yan ji tirsan bû,

çavê min reşeve dihatin, tilîpêçiyê min,

dihijyan, çokê min dilerizîn, minê niquteka qawê, rijandibû ser eba dewrêşê Evdî.

Wey delal, wey delal, wey delal,wey delal

Ezê pey Dewrêşê Evdî, lawkê êzdî re, nabêjim tu delalî

Divê navê kapêk pol pere cem min tine bû Minê destê xwe bire nava sîng û berê
xwe,

zêrekî diha dîtibû xercê şherê bavê minî hevt sala bû

Minê hildabû, ez çûme dikanê van etara

Minê go, dikançîyo, ha, dikançîyo, minê niqutka qawê rijandî ye ser eba Dewrêşê
Evdî

Minê hildabû hevt qalib sabûne, teşt û sîtile,

ezê çûme ber çemê payê vê mîrayê

Çemê payê mîrayê, ava çil û çar kanîya bû.

Ava çil û çar kanîya min şikîya bû

Tilî pêçîyê min maşîya bû

Hevt qalib sabûna min helîya bû

Teşt î sîtilê min qul bibû,

Hela hê niqutka qawê ser eba dewrêşê Evdî neçû bû.

Wey delal, wey delal, wey delal, wey delal

Ezê pey Dewrêşê Evdî, lawkê êzdî re,

navê mêra nayînime ser xwe.

Divê, beharê, heyamê êlê derketinê Malê me kevin bûne kêç ketinê

Hevt kurapê minê ber girtinê

Kale bavê mine li ber mirinê

Pîredayîka mine li ber şûştinê

Herçî çavê min çavê dewrêşê Evdî dikeve,

minê tirê, gişte xweşe rû akara dinê.

Wey delal, wey delal, wey delal, wey delal

Ezê pey Dewrêşê Evdî, lawkê êzdî re, nabêjim tu delalî

Mîr go: "Gelî qewaza, rabin pêya Herin bêjin Dewrêşê Evdî bê, mîr te dixwaze ji
dîwanê ye".

Cotê qewaza rabûn pêye Çûn go: "Dewrêşê Evdî, mîr te dixwaze ji dîwanê ye!"

Dewrêş hat go: "Mîr, te çi divê yeş"

Mîr go: "dewrêşo, dilê min dibê ye

Wexta li xamê jêrin dibe qîrîna kurê,

kurmanca, norîna meneqîya, şingîna kose misirîya,

wexta xûn devê zenguyê meneqî yane, gelo wî çaxî,

mêr beramberî çend mêrayeş"

Dewrêş go: "Mîr, dilê min dibê ye

Wexta xamê jêrin divê qîrînîya kurê

kurmanca, norîna meneqîya, şingîna kose misirîya,

wexta xûn devê zenguyê menegîya, ancax,

mêr beramberî mêr dertê ye".

Mîr got:" Gelî qewaza rabin pêye!
Destê dewrêşê Evdî lêxin lelêye!
Stuyê wî lêxin kelemçêye!
Lingê wî lêxin Qeydê ye!
Milê Dewrêşê Evdî bigrin, bavêjin kela zîndanê ye!".
Wey delal,ezê pey Dewrêşê Evdî,
lawkê êzdî re, kesekî re nabêjim tu delalî
Dewrêş go:"Mîr, ezê wî kim Îlahîye Ezê gava rabim pêye,
ezê te tamam kim sêsid û şêst û şeşmêrê di rimêye".
Mîr go:"Dewrêşo, dilê min dibêye kivava kara karxezlê ye".
Dewrêş go:"Mîr, dilê min dibê ye
Dilê te ne kivava kara karxezlê ye
Tu dixwazî min bi şînî pêşîya,
hezar û hevsid mêrê eskerê Emerê Ûnise, min hatî xezê ye".
Wey delal,ezê pey Dewrêşê Evdî,
lawkê êzdî re, kesekî re nabêjim tu delalî

Derleme Papatyakütüphanesi tarafından yapılmıştır.